

Agders Vetenskapsakademi den 30 oktober 2009.

Ladies and Gentlemen.

On behalf of my friends and colleagues, and myself, I would like to extend a deep gratitude for the honour of having been approved as members of Agder Vetenskapsakademi. It is a great pleasure and privilege. We are much honoured - and it is a joy to be here today and partake in all the festivities. I will continue my speech in Swedish, but before doing that I would like to inform those of you who do not speak Swedish or Norwegian that I will, in the following, reflect upon the nature of friendship, borders, the transgressing of borders and collaboration.

Vid en sådan här högtidlig och festlig dag finns det all anledning att lite grand reflektera kring vänskap, gränser, gränsöverskridande och nordiskt samarbete.

För några år sedan var jag här i Agder och föreläste om Simone Weil (1909-1943), - som föddes för hundra år sedan något som jag har uppmärksammat genom en nyligen genomförd konferens om Simone Weil som mystiker och kulturfilosof.

Vid besöket i Agder höll jag även ett seminarium om begreppen ”gräns” och ”gränssituationer”. Nu aktualiserar jag återigen dessa två tema för att åskådliggöra hur de kan tillämpas på vårt medlemskap i Agders Vetenskapsakademi.

Simone Weil var en originell tänkare och människa. Hon funderade djupsinnigt om människans existentiella belägenhet och upplevda rotlöshet under andra världskriget. Weil upptogs också i hög grad av reflektioner kring mänskliga relationer och här stannar jag för hennes syn på vänskap. Weils funderingar kring vänskap handlar om individens integritet och de ingår i ett mångbottnat resonemang kring Gud och människa.

Weil ser vänskapliga relationer som i viss mån ett hot mot friheten att bestämma över sitt eget liv. Det väsentligaste av allt gott för en människa, enligt Weil, ”är rätten att fritt bestämma över sin person”. På ett annat ställe skriver Weil ”Där inte jämlikhet råder, finns inte vänskap.” En relation med en annan människa får inte urarta till beroende och symbios.

Ren vänskap är sällsynt, menar Weil, men om den förverkligas, är den ”en övernaturlig harmoni, en enhet av motsatser.” Vänskapen lyckas då förena motsatserna frihet och

nödvändighet. Vänskapen blir jämlik då både jag och den andre strävar efter att bevara rätten till fritt samtycke och då den innefattar aktning för människans personliga frihet.

Weil är förtrogen med vad antikens tänkare sagt om vänskap. Liksom Platon diskuterar hon framför allt de problem som ligger i vänskapens karaktär av ömsesidighet och jämlikhet. Hon menar att vänskapen förutsätter åtminstone en viss ömsesidighet och att den lättare upprätthålls om parterna är någorlunda jämbördiga mentalt och andligen. Däremot sätter Weil frågetecken för om en vänskap generellt behöver innebära likhet mellan parterna. Egentligen är hon benägen att säga motsatsen. Vänskap mår väl av motsatser, och hon menar att fritt samtycke och distans är grundläggande villkor för den goda vänskapen.

Då, för några år sedan, höll jag, som sagt, även ett seminarium om gränser och gränssituationer. Låt mig göra en enkel distinktion.

Gränser är stipulativa, vi bestämmer själva hur vi drar våra gränser. I vår sociala verklighet är det ofrånkomligt med gränser, t ex geografiskt mellan Sverige och Norge. Gränsen, som begrepp, uppfattar jag som grundläggande för identitetsskapande i smått om stort. Vårt verklighetsuppfattande förutsätter gränser, avskiljning, urskiljning, komparationer och distinktioner. Min kropp utgör en gräns, mitt land äger gränser, jag drar en gräns mellan mig själv och andra osv. Gränsen avgränsar och kan ibland innebära ett hinder, men gräns kan också medföra möjligheter i form av att ett gränsöverskridande tillskapas. Att gå över gränsen, färdas över gränsen kan innebära något nytt.

Gränssituationer är ett begrepp som jag däremot reserverar för existentiella förhållanden och här är jag inspirerad av filosofen Karl Jaspers som levde i början och mitten av förra århundradet. Jag menar att våra grundläggande gränssituationer är födelse och död och att dessa oundvikligen präglar våra liv och vårt meningsuppfattande - mer än vad vi artikulerar eller är medvetna om, tror jag. Dessa gränssituationer innebär även de ett gränsöverskridande: födelsen handlar om från ett ingenting in i livet, döden handlar om från livet till något som vi inte vet.

I vår forskning, ja, i allt vad vi gör, från den mest enkla syssla eller mer komplicerade aktivitet, bearbetar vi vår existens på olika sätt och på olika nivåer. Denna bearbetning menar jag har sin grund i vår ändlighet villkorad av våra gränssituationer födelse och död.

När vi nu kommer samman här idag, träffas vi över gränser och förhåller oss till våra gränssituationer, vi bearbetar vår existens i t ex mötet mellan människor, utifrån våra likheter och olikheter, och i den intellektuella reflexionen. Många av oss har färdats geografiskt, men

vi kommer också från skilda discipliner, vilket ger oss gränsöverskridande möjligheter och nya perspektiv. I mötet och i samtalet, utifrån våra ämnens olikhet, skapas något nytt. Vi bearbetar vår existens med ännu en ny infallsvinkel som vår sammankomst här i Agder innebär. I mötet över gränser kan också den vänskap skapas, som karaktäriseras av fritt samtycke och distans, som Weil talade. En vänskap av den karaktären, präglad av frihet, och inte för nära, men äkta, är en förutsättning för det goda tankeutbytet och ett möjliggörande av ett vetenskapligt samarbete över gränser.

Än en gång, ett varmt tack för äran att ha blivit invald i Agders Vetenskapsakademi.